

A tanórán kívüli művészeti tevékenység hatása a művészeti rendezvények iránti attitűdre

Váradí Judit¹ és Józsa Gabriella²

¹Debreceni Egyetem Zeneművészeti Kar

²Debreceni Egyetem, Humán Tudományok Doktor Iskola, Neveléstudományi Program

Absztrakt

Tanulmányunkban megvizsgáltuk az általános iskola 4. osztályos tanulóinak tanórán kívüli művészeti tevékenységeit, valamint részvételi lehetőségét kulturális és művészeti rendezvényeken. Elemzésünk során feltártuk, hogy az aktív tevékenységnek van-e hatása a rendezvények iránti attitűdre. Emellett arra keressük a választ, hogy milyen különbségek vannak a művészeti foglalkozásokra járók és nem járók családi háttérben. Az eredmények mellett, hogy rávilágítanak az iskola szerepére a kulturális tőke kiegyenlítésében, megerősítik a generációs transzfer erőteljes hatását. Ha a szülő korábban végzett művészeti tevékenységet, gyermekét is jobban támogatja a művészeti területen. Azok a tanulók, akik gyermekkorukban valamilyen extrakurrikuláris művészeti tevékenységet folytattak, nagyobb valószínűséggel válnak felnőttkorukra is kultúrafogyasztókká.

Kulcsszavak: művészeti tevékenység, művészeti rendezvény látogatása, művészeti élmény, kulturális transzfer

Bevezetés

A kulturális fogyasztás élénkítése, a művészeti rendezvények látogatásának lehetősége kiemelt szerepet kapott az utóbbi idők kulturális politikájában. A hatályos előadóművészeti törvény az I. fejezet általános rendelkezései (2008/XCIX) között kiemelt helyen kezeli az iskoláskorú gyermekek művészeti nevelését, kötelezően előírva a hivatásos művészeti együtteseknek, hogy segítsek elő a gyermek és ifjúsági korosztály hozzáférési lehetőségeit a művészeti alkotások megismeréséhez, valamint előírja, hogy járuljanak hozzá az állami és az önkormányzati oktatási-nevelési feladatok ellátásának eredményességéhez (Váradí, 2015).

A Nemzeti alaptantervben jelentős szemléletváltozást mutat az élőzenei bemutatás lehetősége: „A köznevelés és a kultúrát közvetítő intézmények,

szervezetek együttműködése alapvető a zenei nevelés szolgálatában, ezért a koncertpedagógia az ének-zene oktatás része” (NAT, 2012, p. 10785). Az alaptanterv 2020-as változásával ez a lehetőség tovább bővült:

„Kodály Zoltán zenei nevelési elvei lényegének megfelelően, mely az élményszerzés legfontosabb forrásaként a kóruséneklést nevezi meg, a NAT lehetőséget biztosít a tanórán kívüli zenei tevékenységek – mint a koncertpedagógia, az iskolai néptáncoktatás, népdalkörök, népdalkórusok, kamaragyűjtések – iskolai keretek közti és azon túli szerveződése számára, melyhez a köznevelés és a kultúrát közvetítő intézmények, szervezetek együttműködése elvárható és szükséges.” (NAT, 2020, p. 408).

Mindezekről függetlenül a 2019-ben elindított *Lázár Ervin program* a kulturális alapellátás kiszélesítése érdekében szociális helyzetű és lakóhelytől függetlenül minden általános iskolai tanulónak évente egy alkalommal ingyenesen lehetőséget biztosít részvételre egy színházi, tánc vagy cirkuszi előadáson, komolyzenei hangversenyen, illetve muzeális intézmények látogatására¹.

Miért fontos a felnövekvő generációt megismertetni a művészeti értékekkel? Kolosai (2013) véleménye szerint a művészet különleges szerepet tölt be életünkben. A művészet felfedezésére, az élmény megélésére minden generációnak meg kell adni a lehetőséget. Az ének-zene órák nem töltik be ezt a szerepet (L. Nagy, 2003), ugyanakkor Jakobicz és munkatársai (2018) rámutattak arra, hogy az ének-zene óra is lehet a tanulók számára élvezetes, amennyiben a tanár változatos módszereket használ, eltér a megszokott órai tanmenettől és a sablonfeladattól. Annak ellenére, hogy az énekórai zenehallgatás pozitívan befolyásolja az ének-zene óra iránti attitűdöt (Janurik & Józsa, 2018), a tanulók érdeklődését az órai zenehallgatás műfajától függetlenül nem kelti fel, akár könnyű-, akár klasszikus zenét hallgatnak, még unalmas is lehet számukra.

Erikson (1997) fejlődésmélete szerint a személyiség fejlődése egész életen át tartó folyamat, ahol az élet során megtapasztalt környezeti és társas jelenségek alakítják az individuumot. Nyolcszakaszos rendszere szerint a negyedik szakaszban (6–11 év) fokozódik a szabadidő mint identitás-tér szerepe. Az iskolai környezetben a gyermekek idejének nagy részét játék helyett a tanulás tölti ki, állandó értékelésnek vannak kitéve, ami esetleges sikertelenség esetén kisebbségi érzést alakíthat ki. Ebben az életszakaszban a sport vagy művészeti tevékenység az, ami hozzájárul a személyiség egészséges fejlődéséhez, sikerélményt biztosítva segíti és kompenzálja az iskolai teljesítménykényszert.

A művészeti nevelés az élmény átélésén, megélésén alapul (Várad, 2019), amelyet azonban nem lehet tanítani, csak felfedezni. A művészeti rendezvényeken való részvétel gazdagabb kontextusa, az eredeti helyszín valósága, több információhoz juttatja a résztvevőket. A kulturális kompetencia a művészeti ágak segítségével fejleszthető, a különböző művészet kifejezési formái

¹ www.gov.hu

segítik az önkifejezést, a lehetőség megteremtése azonban társadalmi kontextustól függ (Kiss et al., 2020).

A művészet szerepére élesen rávilágít a pandémia alatti időszak, a művészeti tevékenységek, művészeti élmény amellet, hogy segít mindennapjainkból kiszakadni, hozzájárul mentális jóllétünkhöz (Császár, 2021), a hétköznapok felé emeli az embert (Pukánszky & Németh, 1996).

A kulturális fogyasztás jellemzői

A kulturális és társadalmi tőke összefüggésében a felnövekvő nemzedék érdeklődését, izlését a családi és intézményesített szocializációs folyamat során fellépő kulturális transzfer (Bauer, 2019) formálja. A társadalmi rétegződés és a kulturális fogyasztás kapcsolatát Chan és Goldthorpe (2007a; 2007b) rendszerezése szerint három fő elméleti megközelítés jellemzi: a homológiai, az individualizációs és mindenevő-egyevő (*omnivore-univore*) modell.

A homológiai megközelítés szerint a magasabb társadalmi rétegek a magaskultúrát, míg az alacsonyabb társadalmi osztályba tartozók a tömegkultúrát preferálják, a társadalmi és kulturális rétegződés szorosan egymáshoz illeszkedik (Sági, 2010), így koherens és jól elhatárolható a különböző státusba tartozás, amely Bourdieu (1984) elméletével harmonizál.

Az individualizációelmélet képviselői úgy látják, hogy az egyének maguknak alakítják életstílusukat, amelyet a kemény társadalmi változók – foglalkozás, jövedelem, végzettség, státus – nem határoznak meg (Featherstone, 1987), míg mások a kulturális fogyasztás kialakulását a demográfiai jellemzőkkel hozzák összefüggésbe (Beck, 2003), így a választás lehetősége Bourdieu habitus-álláspontjától a szabadság felé tolódik.

A következő kategória a mindenevő-egyevő modell leginkább a kulturális fogyasztást helyezi középpontba, amely szerint a társadalmi rétegződés és a kulturális fogyasztás determinisztikus kapcsolata elavulttá vált. A magasabb társadalmi rétegek kulturális érdeklődésének expanziója következtében sokféle kulturális formát, különböző stílusokat, irányzatokat és műfajokat választanak, így szélesebb spektrumot ölelnek fel. A mindenevő vagy más elnevezés szerint kulturálisan falánk (Peterson, 2005) ellenpólusa az egyevők, vagy Sági (2010) értelmezésében az egysíkúak, akik demográfiai jellemzőként a fiatalabb korosztályból kerülnek ki.

A kulturális preferenciák kialakulásában Bauer (2019) megkülönbözteti a kulturális értékek átadásának vertikális és horizontális formáit egyaránt. A hosszú folyamatot feltételező vertikális generációs transzferrel szemben a horizontális transzfer inkább pillanatnyi, a divathoz alkalmazkodik.

A család és az iskola szerepe a művészeti értékek átadásában

A nevelésemlemből jól ismert paradigma szerint a gyermekek művészeti érzékenyítésére jelentős befolyással bír a családból hozott kulturális tőke, valamint az iskola mint másodlagos szocializációs színtér. Várad Judit és munkatár-

sai (2020a) megvizsgálták, hogy a szülők szerepe mennyire erős a kulturális belenevelődés során, egyedül vagy gyermekeikkel közösen vesznek-e részt a különböző művészeti rendezvényeken. 90%-nál magasabb arányt találtak a bábszínház mellett a mozi, néptánc, tánc, népzene és könyvtár látogatások során. A szülők kulturális szokásait elemezve a mindenevő modellhez hasonlóan arra a megállapításra jutottak, hogy minél magasabb végzettségű valaki, annál nyitottabb a különböző művészeti rendezvények iránt. A generációs transzfer hatása erőteljesebben érvényesül abban az esetben, ha a szülő korábban maga is végzett művészeti tevékenységet, kutatásaink eredménye szerint ő maga is jobban támogatja gyermeke művészeti tanulmányait (Várad, 2013).

Bauer (2019) a *Századvég* adatbázisának elemzése alapján arra a következtetésre jutott, hogy a színházlátogatás inkább a családhoz kötődik, míg bizonyos művészeti helyszíneket, mint a hangversenyerem és a múzeum jellemzően iskolai szervezésben látogattak a tanulók. Az iskola szerepe jelentősnek mutatkozott a DEXARTA kutatásban is, a tanulók 70%-a az iskolai osztályokkal közösen vett részt a különböző művészeti rendezvényeken (Várad, 2020a). Hasonló eredményeket mutat Kolosai (2021) vizsgálata, mely szerint múzeumi kulturális programokon a gyermekek 70%-a a családdal, 67%-a az alsó tagozatos tanítóval vett részt. A kulturális fogyasztás ösztönzésében játszott szerep speciális formáját vizsgálta Damen és Klaveren (2013), akik a Hollandiában bevezetett *Kulturális és művészeti oktatás* tapasztalatait összegezve a következő eredményre jutottak: annak ellenére, hogy a tanulók szabadon dönthettek arról, hogy kulturális kuponjaikat melyik eseményen használják fel, a program végén azt tapasztalták, hogy a magaskulturális eseményeken is növekedett a részvétel.

Az empirikus vizsgálat célja és módszerei

A vizsgálat célkitűzései

Vizsgálatunk célja, hogy feltárjuk az általános iskola 4. osztályába járó diákok tanórán kívüli művészeti tevékenységeit és annak összefüggéseit a művészeti rendezvények látogatásával. Továbbá arra keressük a választ, hogy milyen különbségek vannak a művészeti foglalkozásokra járók és nem járók családi hátterében.

A vizsgálat körülményei

A kutatás a Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet támogatásával történt, a *Művészeti körkép a művészeti nevelés helyzetéről és lehetőségeiről, a tanórai és tanórán kívüli művészeti tevékenységről és rendezvényekről* (Várad, 2020b) kutatás keretében. Az adatgyűjtés 2019 őszén zajlott online és papír alapú kérdőív segítségével. Az adatvédelmi szabályok betartásával a szülőknek tájékoztató levelet küldtünk a kutatásról és annak tartalmáról. A tanulók név nélkül, osztálytermi keretek között töl-

tötték ki a kérdőívet. Az adatfelvétel során minden egyes helyszínen jelen volt a kutatócsoport egy tagja, hogy segítsék a tanulókat az értelmezésben, ha kérdés vagy bizonytalanság merülne fel.

A vizsgálat mintája és eszköze

A kutatás mintája többlépcsős rétegzett valószínűségi mintavételi eljárással lett kialakítva (Várad et al., 2020). Vizsgálatunkat az Észak-Alföld régió három megyéjének – Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Jász-Nagykun-Szolnok megye – 4. évfolyamos általános iskolás tanulói körében végeztük. A mintába összesen 974 fő 4. osztályos tanuló került. Hajdú-Bihar megyéből 404 fő (42%), Jász-Nagykun-Szolnok megyéből 324 fő (33%) és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéből 246 fő (25%) töltötte ki a kérdőívet. A válaszadók 52%-a fiú és 48%-a lány.

A kérdőív összesen 27 kérdést tartalmazott, melynek első része a tanuló nemére, életkorára, iskolájára, családszerkezetére és a szülők iskolázottságára, foglalkoztatottságára kérdezett rá. A mérőeszköz további részében arra voltunk kíváncsiak, hogy a tanulók milyen iskolai és iskolán kívüli művészeti tevékenységekben vesznek részt, illetve milyen művészeti programokat, rendezvényeket szoktak látogatni.

A művészeti rendezvények látogatásának kedveltségét 4 fokú (1. Kifejezetten nem szeretek járni 2. Általában szeretek, de nem mindig 3. Szeretek járni 4. Nagyon szeretek járni) Likert-skálával mértük, melynek változóstruktúráját feltáró faktoranalízis segítségével vizsgáltuk. A szakirodalom alapján (Gliner et al., 2017) a 0,4 feletti faktorsúlyokat tekintettük elfogadhatónak. A Kaiser-Meyer-Olkin mutató 0,810-es értéke alapján a faktoranalízis elvégezhető, melyben a megmagyarázott variancia 49%. (1. táblázat)

1. táblázat

A művészeti rendezvények iránti attitűd faktoranalízise

Állítások	Faktorok	
	Zenei mindenevő	Egyéb művészetet kedvelő
Sajátérték	2,021	1,879
Variancia (%)	25,267	23,490
Kumulált variancia (%)	25,267	48,757
Hangversenyre járni....	0,518	
Operába járni....	0,458	
Színházba járni....		0,754
Bábszínházba járni....		0,679
Táncelőadásra járni...	0,723	
Néptáncelőadásra járni...	0,697	

Kiállításra járn...		0,779
Népzenei koncertre járn...	0,676	

A teljes skála (Cronbach- $\alpha=0,737$) és a faktoranalízissel igazolt alskálák (Cronbach- $\alpha_{zene}=0,659$; Cronbach- $\alpha_{műv}=0,635$) megbízhatósága is elfogadható, hiszen a szakirodalom szerint az attitűdskálák esetében a 0,5 fölötti érték már megfelelőnek mondható (Nagybányai Nagy, 2006).

Eredmények és értelmezés

Tanórán kívüli művészeti foglalkozások

A vizsgálatunk fókuszában lévő tanórán kívüli művészeti tevékenységekre három blokkban kérdeztünk rá: 1. a zenei, 2. a képzőművészeti és 3. a táncművészeti foglalkozásokra. A diákok 18%-a tanul valamilyen hangszeren. Számos hangszert soroltak fel a tanulók, azonban legtöbben zongorán játszanak (5,6%), ezt követi a furulya (2,1%), majd a gitár (2%) és a hegedű (1,2%). A mintában van, aki trombitán, fuvolán, csellón játszik vagy éppen dobol. A megkérdezett tanulók 10,8%-a jár csoportos éneklésre, énekkarra vagy kórusba, és 12%-a jár szolfézs órára. Itt meg kell jegyeznünk, hogy ezek között lehetnek átfedések, ugyanis nem csak egyet jelölhettek meg a felsoroltak közül a tanulók. Csoportos hangszeres zenélésre 2,9%-a, népi hangszeres zenélésre 1,5%-a és népdalkörre 1,7%-a jár a 4. osztályos tanulóknak.

A képzőművészethez tartozó rajzfoglalkozásra a megkérdezettek 12%-a jár. Második leggyakrabban látogatott tanórán kívüli tevékenység a kézműves foglalkozás 9,3%-kal. Ezt követi a fotó- (2%) és filmkészítés (1%), de járnak agyagozásra, festésre, nemezelésre és egyéb kézműves foglalkozásokra.

A táncművészet fajtái közül legtöbben népi táncre járnak (16,7%), ezt követi a modern tánc (6%), majd a társastánc (4%), a majorette (3,5%) és a balett (3%). Azonban itt is említettek olyan táncművészeti tevékenységet a diákok, amire mi nem gondoltunk, ilyen például a formációstánc vagy a rúdtánc.

A zeneművészeti tevékenységeket, ahogy a kézműves foglalkozásokat is, jellemzően az általános iskolába lépéstől kezdik a gyermekek. Míg a zenetanulást főleg heti kettő, addig a kézműves tevékenységet heti egy alkalommal végzik a diákok. A táncórákra legtöbben heti két alkalommal járnak a tanulók.

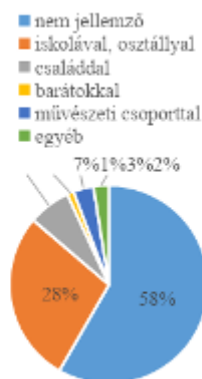
Kulturális rendezvények látogatása

A kulturális rendezvények látogatásának gyakorisága azt mutatja, hogy leggyakrabban (9,6%) színházi előadásokra járnak a tanulók. Ezt követi a bábszínház (6,6%), majd a hangverseny (5,1%). Közel azonos arányban járnak táncelőadásra (3%), néptáncelőadásra (2,3%) és kiállításra (2,9%) a diákok. Legritkábban látogatott rendezvények az opera (0,3%) és a népzenei koncert (0,8%).

Rákérdeztünk, hogy kivel/kikkel látogatják a gyermekek ezeket a kulturális rendezvényeket (1. ábra).

1. ábra

Kulturális rendezvények látogatási gyakorisága (N=944)

Az 1. ábrán jól látható, hogy a tanulók több mint felére nem jellemző a felsorolt kulturális rendezvények látogatása. Legnagyobb arányban (28%) az iskolával és osztállyal mennek a diákok a különböző művészeti eseményekre, ezt követi a család, a művészeti csoportok, mint például az énekkar vagy zenekar. A kulturális rendezvények látogatásában az iskola mint másodlagos szocializációs közeg jelentősen hozzájárul a diákok kultúrafogyasztásához.

A kulturális rendezvények látogatásának, valamint a zene és az egyéb művészetek iránti attitűdnek az összefüggésrendszerét korrelációs számítással tártuk fel. Azt várjuk, hogy a zenekedvelők nagyobb arányban látogatják az azzal kapcsolatos rendezvényeket, mint az egyéb művészetet kedvelők. Ahogy a 2. táblázatban láthatjuk, az egyéb művészet iránti attitűdnek erős szignifikáns kapcsolata van a színházba, bábszínházba és kiállításra járással, vagyis azokkal a kulturális rendezvényekkel, amelyek nem a zenéhez tartoznak. A zeneművészet iránti attitűdnek szignifikáns közepes-erős együttjárása van a zenei rendezvényekkel.

2. táblázat

Kulturális rendezvények és művészetek iránti attitűd faktorainak összefüggése (r)

Változó	Hangverseny	Opera	Színház	Bábszínház	Táncelőadás	Néptánc	Kiállítás	Népzenei koncert
Zenei mindenévő	0,485**	0,429**	0,136**	0,156**	0,636**	0,620**	0,136**	0,609**
Egyéb művészetet kedvelő	0,296**	0,023	0,457**	0,524**	0,032	0,146	0,649**	0,184**

** $p < 0,001$

Eredményünk azt mutatja, hogy a tanulókat olyan típusú kulturális rendezvényekre kell vinni, amelyek érdeklőket, amelyek iránt kedvet mutatnak, ezzel még inkább megalapozhatjuk a későbbi kultúrafogyasztásukat.

A zene-, képző- és táncművészeti foglalkozásokra járásból külön-külön létrehoztunk egy-egy összevont mutatót. Azt várjuk, hogy azok a tanulók, akik járnak valamilyen tanórán kívüli művészeti foglalkozásra, azok gyakrabban vesznek részt az adott művészeti ághoz kapcsolódó rendezvényen, mint azok, akik nem foglalkoznak az iskolán kívül művészeti tevékenységekkel.

3. táblázat

A kulturális rendezvények és tanórán kívüli foglalkozások keresztábra-elemzése (χ^2).

Rendezvény	Gyakoriság	Zeneművészeti foglalkozás		Képzőművészeti foglalkozás		Táncművészeti foglalkozás	
		nem	igen	nem	igen	nem	igen
		oszlop%(N)	oszlop%(N)	oszlop%(N)	oszlop%(N)	oszlop%(N)	oszlop%(N)
Hangverseny	1	2,7 (18)	11 (31)*	4,8 (36)	6,3 (13)	3,8 (25)	8,2 (24)*
	2	33 (222)	50 (140)*	35,9 (268)	43,2 (89)	34,3 (224)	45,2 (133)*
	3	65 (439)*	39 (110)	59,3 (443)	50,5 (104)	61,9 (405)*	46,6 (137)
χ^2 (p)		65,425 (0,001)		5,200 (0,074)		22,230 (0,001)	
Opera	1	0,2 (1)	0,7 (2)	0,4 (3)	0 (0)	0,3 (2)	0,3 (1)
	2	11,1 (74)	14,4 (40)	10,5 (77)	18,3 (37)*	12,3 (79)	12,2 (35)
	3	88,7 (590)	84,9 (236)	89,1 (654)*	81,7 (165)	87,4 (562)	87,5 (252)
χ^2 (p)		4,048 (0,132)		9,788 (0,007)		0,011 (0,994)	
Színház	1	7,4 (50)	15,1 (42)*	8,4 (62)	14,9 (30)*	9,3 (60)	10,9 (32)
	2	78,3 (526)	76,7 (214)	79,4 (598)*	72,3 (146)	76,3 (493)	81,9 (240)
	3	14,3 (96)*	8,2 (23)	12,3 (91)	12,9 (26)	14,4 (93)*	7,2 (21)
χ^2 (p)		17,626 (0,001)		7,950 (0,019)		10,034 (0,007)	
Báb-színház	1	5,4 (36)	9,6 (27)*	6,6 (49)	6,9 (14)	7,1 (46)	5,8 (17)
	2	47,5 (319)	58,2 (168)*	47,6 (352)	61,8 (126)*	44,7 (289)	64,4 (188)*
	3	47,1 (316)*	32,1 (90)	45,8 (339)*	31,4 (64)	48,2 (312)*	29,8 (87)
χ^2 (p)		20,242 (0,001)		14,188 (0,001)		31,973 (0,001)	
Táncelőadás	1	1,9 (13)	5,7 (16)*	2,4 (18)	5,5 (11)*	0,9 (6)	7,9 (23)*
	2	24,3 (162)	39,5 (111)*	26,1 (193)	37,8 (76)*	21,4 (138)	44,7 (130)*
	3	73,8 (492)*	54,8 (154)	71,5 (529)*	56,7 (114)	77,7 (501)*	47,7 (138)
χ^2 (p)		35,384 (0,001)		17,395 (0,001)		96,307 (0,001)	
Néptánc-előadás	1	1,9 (13)	3,2 (9)	2,3 (17)	2,5 (5)	0,5 (3)	6,5 (19)*
	2	35,6 (238)	40,8 (115)	34,4 (255)	47 (95)*	32,6 (211)	47,4 (138)*
	3	62,5 (418)	56 (158)	63,3 (470)*	50,5 (102)	67 (434)	46 (134)
χ^2 (p)		4,148 (0,126)		11,215 (0,004)		58,014 (0,001)	

Kiállítás	1	2,7 (18)	3,5 (10)	2,7 (20)	3,9 (8)	3,6 (23)	1,7 (5)
	2	65,8 (442)	72,9 (207)*	66,9 (497)	71,4 (147)	63,1 (408)	78,8 (234)*
	3	31,5 (212)	23,6 (67)	30,4 (226)	24,8 (51)	33,4 (216)*	19,5 (58)
χ^2 (p)		6,302 (0,043)		3,021 (0,221)		23,272 (0,001)	
Népzenei koncert	1	0,6 (4)	1,4 (4)	0,8 (6)	1 (2)	0,9 (6)	0,7 (2)
	2	20,5 (134)	34,4 (96)*	22,7 (167)	31,5 (64)*	19,6 (126)	36,1 (105)*
	3	78,9 (526)*	64,2 (179)	76,5 (563)*	67,5 (137)	79,5 (511)	63,2 (184)
χ^2 (p)		22,686 (0,001)		6,836 (0,033)		29,260 (0,001)	

1=havonta, 2=évente párszor, 3=soha >2

Az eredmények azt mutatják, hogy minden tanórán kívüli művészeti tevékenységet végző csoport esetében van olyan kulturális rendezvény, amely látogatási gyakorisága között nincs különbség a művészeti foglalkozásra járók és nem járók között. Ez a rendezvény a zeneművészeti tevékenységet végzőknél az opera és a néptáncelőadás, a tánkra járóknál az opera, és a képzőművészeti tevékenységet végzőknél a hangverseny, továbbá várakozásunkkal ellentétben a kiállítás esetében fordul elő.

Azonban összességében azt mondhatjuk, hogy azok a diákok, akik valamilyen tanórán kívüli művészeti foglalkozáson vesznek részt, szignifikánsan gyakrabban járnak kulturális, művészeti rendezvényekre. Ebből arra következtethetünk, hogy azok a tanulók válnak nagyobb valószínűséggel felnőtt korukra kultúrafogyasztókká, akik gyermekkorukban valamilyen művészeti extrakurrikuláris tevékenységet folytattak.

A tanórán kívüli foglalkozásokra járást befolyásoló tényezők

Vizsgálatunk egyik fókuszpontja a művészeti tanórán kívüli foglalkozásokat befolyásoló tényezők, melynek egyik összetevője a család, ezen belül a szülői támogatás, a szülői minta. A kérdőívben rákérdeztünk többek között arra is, hogy a tanuló szerint az apa és az anya mennyire érdeklődik a gyermek tanulmányai és művészeti tevékenységei iránt. A tanulók öt válaszalternatíva közül választhattak: 1) egyáltalán nem érdeklődik; 2) egy kicsit érdeklődik; 3) közepesen érdeklődik; 4) elég sokat érdeklődik; 5) nagyon sokat érdeklődik. A tanulóknak több mint a fele (57,5%) úgy érzi, hogy az édesanyja nagyon sokat érdeklődik a tanulmányi eredményei iránt. Valamivel kevesebben (42,1%) gondolják ezt az édesapjukkal kapcsolatban. A diákok 1,8%-a szerint az édesanya egyáltalán nem érdeklődik az iskolai eredményei iránt, az apák esetében 5,1%-a vélekedik így a gyermekeknek.

Azt gondoljuk, hogy a tanulmányi eredmények iránti érdeklődés független attól, hogy a tanuló jár-e valamilyen tanórán kívüli művészeti foglalkozásra. A kétmintás t-próba eredményei (4. táblázat) mindkét szülő és minden tanórán kívüli művészeti foglalkozás esetében azt mutatja, hogy nincs különbség az arra járók és nem járók között.

4. táblázat

A szülők érdeklődése a tanulmányi eredmények iránt

Tanórán kívüli művészeti foglalkozások	Szülő	jár		nem jár		t (p)
		Átlag (szórás)	N	Átlag (szórás)	N	
Zenei foglalkozás	anya	4,35 (0,937)	269	4,31 (0,961)	644	-0,615 (0,539)
	apa	3,93 (1,138)	260	3,92 (1,201)	616	-0,037 (0,971)
Kézműves foglalkozás	anya	4,35 (0,922)	200	4,32 (0,964)	712	-0,361 (0,718)
	apa	4,05 (1,100)	194	3,89 (1,204)	681	-1,697 (0,090)
Táncfoglalkozás	anya	4,32 (0,933)	289	4,33 (0,964)	624	0,103 (0,918)
	apa	3,95 (1,148)	279	3,91 (1,199)	597	-0,492 (0,623)

A diákok művészeti tevékenysége iránt az édesanyák 33,2%-a, az édesapák 25,5%-a nagyon sokat érdeklődik, és az anyák 16,3%-a, az apák 20,7%-a egyáltalán nem érdeklődik a gyermeke művészeti tevékenysége iránt. Ez utóbbi adat torzító lehet, ugyanis azok a tanulók, akik nem járnak semmilyen tanórán kívüli művészeti foglalkozásra, azt jelölhették be, hogy nem érdeklődik a szülő gyermekének effajta tevékenysége iránt.

Ahogy a szülők tanulmányi eredmény iránti érdeklődésében nincs különbség a tanórán kívüli foglalkozásra járók és nem járók között, úgy a művészeti tevékenység iránti érdeklődésben szignifikáns különbség van az extrakurrikuláris foglalkozáson résztvevők és részt nem vevők között (5. táblázat). Ez az eredmény magától értetődő, hiszen az iránt nem érdeklődik a szülő, amit nem is végez a gyermeke.

5. táblázat

A szülők érdeklődése a művészeti tevékenységek iránt

Tanórán kívüli művészeti foglalkozások	Szülő	jár		nem jár		t (p)	d
		Átlag (szórás)	N	Átlag (szórás)	N		
Zenei foglalkozás	anya	3,92 (1,236)	254	3,24 (1,499)	476	-6,210 (0,001)	0,049
	apa	3,59 (1,361)	247	3,00 (1,474)	462	-5,186 (0,001)	0,041
Kézműves foglalkozás	anya	3,90 (1,236)	187	3,33 (1,489)	542	-4,748 (0,001)	0,041
	apa	3,61 (1,280)	184	3,06 (1,496)	524	-4,487 (0,001)	0,039
Táncfoglalkozás	anya	3,77 (1,287)	270	3,30 (1,511)	460	-4,244 (0,001)	0,033
	apa	3,45 (1,355)	273	3,06 (1,504)	446	-3,495 (0,001)	0,027

A különbség hatásméretét kifejező Cohen-d alacsony nagyságú (Leach et al., 2005).

A szülők jelenlegi, felnőttkorukban végzett művészeti tevékenységét is megkérdeztük a tanulóktól. Az anyák 11,6%-a, az apák 9,3%-a végez ilyet. Mivel szoros összefüggés van ($r=0,525$ $p<0,001$) a két szülő művészeti tevékenysége között, ezért összevonásukkal egy szülők művészeti tevékenysége új változót hoztunk létre.

A tanulók zene- ($r=0,163$ $p<0,001$), képző- ($r=0,125$ $p<0,001$) és táncművészeti ($r=0,137$ $p<0,001$) tanórán kívüli foglalkozásra járása gyenge, de szignifikáns együttjárást mutat a szülők művészeti tevékenységével. Ez megerősíti, hogy a családnak mint elsődleges szocializációs színtérnek fontos hatása van a gyermekek művészet és kultúra iránti attitűdjük kialakításában (Várad, 2013).

Azt, hogy milyen valószínűséggel döntenek a tanulók a különféle tanórán kívüli művészeti foglalkozás mellett, logisztikus regresszióval vizsgáltuk. A zenei, kézműves és táncfoglalkozások esetében is ugyanazokat a változókat vontuk be a regressziós modellbe: szülők iskolai eredményesség iránti érdeklődése, szülők művészeti foglalkozás iránti érdeklődése, szülők jelenlegi művészeti tevékenysége, tanuló zeneművészet iránti attitűdje, tanuló más művészetek iránti attitűdje. Mindhárom modellnél a backward: conditional beállítást használtuk. A χ^2 -statisztika szerint a regressziós modellek szignifikánsak ($\chi^2_{\text{zene}}=79,364$, $p=0,001$; $\chi^2_{\text{kézműv}}=$, $p=0,001$; $\chi^2_{\text{tánc}}=$, $p=0,001$). A zenei tanórán kívüli foglalkozásoknál a szülők érdeklődése a tanulmányi eredmény iránt változón kívül minden bevont független változó egyedi hatása szignifikáns. A kézműves foglalkozásoknál a szülők érdeklődésének a tanulmányi eredmény iránt és a tanulók más művészetek iránti attitűdjének nincs szignifikáns egyedi hatása. A táncfoglalkozás esetében a szülők művészeti tevékenységének mint független változónak nincs egyedi hatása. A táblázatban közölt $\text{Exp}(\beta)$ esélyhányados azt mutatja, hogy a szignifikáns független változók erősítésével növekszik az adott tanórán kívüli művészeti foglalkozásra való járás valószínűsége.

6. táblázat

A tanórán kívüli foglalkozások és a bevont független változók logisztikus regressziója

	Független változók	β	Wald	p	$\text{Exp}(\beta)$
zenei foglalkozás	szülők művészeti foglalkozás iránti érdeklődése	0,590	4,366	0,037	1,805
	szülők jelenlegi művészeti tevékenysége	0,316	21,928	0,001	1,371
	tanuló zeneművészet iránti attitűdje	0,386	22,471	0,001	1,472
	tanuló más művészetek iránti attitűdje	0,253	8,188	0,004	1,288

kézműves foglalkozás	szülők művészeti foglalkozás iránti érdeklődése	0,248	12,504	0,001	1,282
	tanuló zeneművészet iránti attitűdje	0,262	10,240	0,001	1,299
táncfoglalkozás	szülők művészeti foglalkozás iránti érdeklődése	0,153	5,807	0,016	1,165
	tanuló zeneművészet iránti attitűdje	0,560	45,472	0,001	1,751
	tanuló más művészetek iránti attitűdje	0,211	5,939	0,015	1,237

Nagelkerke $R^2_{zene} = 15,4\%$; Nagelkerke $R^2_{kézműv} = 6,2\%$; Nagelkerke $R^2_{tánc} = 14\%$

A logisztikus regresszió azt mutatja, hogy mindhárom extrakurrikuláris foglalkozáson való részvétel valószínűségét növeli a diákok zene iránti attitűdjének erősítése és a szülőknek a gyermekük művészeti tevékenysége iránt mutatott érdeklődésének növelése. Az eredmények felhívják a figyelmet mind a család, mind az iskola tevékenységének fontosságára, továbbá rávilágítanak arra, hogyan tudjuk az alsó tagozatos gyermekeket úgy nevelni, hogy kamasz- és felnőttkorukra művészetet kedvelők, kultúrafogyasztók legyenek.

Összegzés

Az utóbbi években kiemelt feladattá vált a kulturális fogyasztás, a művészeti rendezvények látogatásának élénkítése. Ennek érdekében mind az előadó-művészeti törvény, mind a Nemzeti alaptanterv foglalkozik a gyermekek, fiatalok művészeti nevelésével, ezen belül a művészeti alkotások megismertetésével. A tanulók kultúrafogyasztásához jelentősen hozzájárul az iskolai nevelésen kívül a család, a szülők művészeti tevékenysége is.

Tanulmányunk célja az volt, hogy megismerjük a 4. osztályosok kulturális rendezvényeken való részvételének jellemzőit, extrakurrikuláris művészeti tevékenységeit, továbbá azt, hogy milyen tényezők valószínűsítik a tanórán kívüli művészeti foglalkozásokon való részvételt. Kutatásunkban három északkelet-magyarországi megye 974 fő negyedikes tanulója vett részt, akik online vagy papíralapon töltötték ki a kérdőívet.

A tanórán kívüli művészeti foglalkozásoknak, ahogy a kulturális rendezvényeknek is három csoportját vizsgáltuk, a zene-, a képző- és a táncművészet-hez kapcsolódókat. Eredményeink azt mutatják, hogy a megkérdezett tanulók kevesebb mint fele jár művészeti extrakurrikuláris foglalkozásra. A tanulók többsége valamilyen zenei tevékenységet végez, ezt követi a tánc, majd a kézművességgel való foglalkozás. A diákok nagy része az iskolába lépés után kezdte el a választott tevékenységet, amelyet heti rendszerességgel végez.

A művészeti rendezvények látogatásánál azt találtuk, hogy a tanórán kívüli foglalkozás típusa meghatározza azt a kulturális rendezvénytípust, amelyen a tanulók részt vesznek. Ezekben a művészeti előadásokon leggyakrabban az iskolával/osztállyal, illetve a családdal vesznek részt a gyermekek.

A tanórán kívüli művészeti foglalkozásokra járás valószínűségét külön vizsgáltuk művészeti területenként. Az elemzésbe bevont független változók változatos szignifikanciát mutatnak a vizsgált művészeti ágakban, azonban mindhárom esetében a tanulók zene iránti attitűdje és a szülők érdeklődése gyermekük művészeti tevékenysége iránt a meghatározó.

Eredményeink megerősítik a család és az iskola jelentős hatását a fiatalok extrakurrikuláris foglalkozásokon való részvételében, továbbá rávilágítanak a tanórán kívüli művészeti tevékenységek jelentőségére a kultúrafogysztásban.

Köszönetnyilvánítás

A tanulmány elkészítését a Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézete támogatta.

Irodalom

- Bauer, B. (2019). Kulturális transferek a társadalmi térben. *Korunk*, 3(5), 44–54.
- Beck, U. (2003). *Kockázat-társadalom. Út egy másik modernitásba*. Századvég.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of judgement of taste*. Routledge & Kegan Paul.
- Chan, T. W. & Goldthorpe, J. H. (2007a). Social stratification and cultural consumption: Music in England. *European Sociological Review*, 23(1), 1–19. <https://doi.org/10.1093/esr/jcl016>
- Chan, T. W. & Goldthorpe, J. H. (2007b). Social stratification and cultural consumption: The visual arts in England. *Poetics*, 35(2), 168–190. <https://doi.org/10.1016/j.poetic.2007.05.002>
- Császár, L. (2021). CoronArt – Művészetakoronaidején. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, 9(2), 97–130. <https://doi.org/10.31074/gyntf.2021.2.97.130>
- Damen, M. L. & Van Klaveren, Ch. (2013). Did Cultural and Artistic Education in the Netherlands increase Student Participation in High Cultural Events? *De Economist*, 161, 447–462. <https://doi.org/10.1007/s10645-013-9217-1>
- Erikson, E. (1997). Az emberi életciklus. In Bernáth, L. & Solymosi, K. (Eds.), *Fejlődéslélektan. Olvasókönyv*. (pp. 27–42). Tertia.
- Featherstone, M. (1987). Lifestyle and consumer culture. *Theory, Culture and Society*, 4, 55–70. <https://doi.org/10.1177/026327687004001003>
- Gliner, J. A., Morgan, G. A. & Leech, N. L. (2017). *Research Methods in Applied Settings: An integrated approach to design and analysis*. Routledge/Taylor & Francis.
- Jakobicz, D., Wamzer, G. & Józsa, K. (2018). Motiválás az ének-zene órákon. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, 6(2), 18–31. <https://doi.org/10.31074/gyn201821831>

- Janurik, M. & Józsa, K. (2018). Az iskolai zenetanulás iránti motivációt alakító néhány tényező. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, 6(2), 5–17. <https://doi.org/10.31074/gyn20182517>
- Kiss, J., Bartalis, I. & Borsos B. (2020). A tanulók extrakurrikuláris művészeti tevékenységei a háttérváltozók tükrében. In Váradi, J. (Ed.), *Művészeti körkép. Kutatás a művészeti nevelés helyzetéről és lehetőségeiről, a tanórai és tanórán kívüli művészeti tevékenységről és rendezvényekről* (pp. 91–106). Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet. <https://www.mma-mmki.hu/kiadvany/muveszeti-korkep-kutatas-a-muveszeti-neveles-helyzeterol-es-lehetosegeirol-a-tanorai-es-tanoran-kivuli-muveszeti-tevekenysegről-es-rendezvényekről/>
- Kolosai, N. (2013). Művészettudomány. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, 1(2), 57–72. <https://doi.org/10.31074/gyntf.2013.2.57.72>
- Kolosai, N. (2021). A családok szerepe a gyermek kultúrához való viszonyának formálásában. In Kajári, G. & Pacsika, M. (Eds.), *Távol is közel... Múzeumok őszi fesztiválja minden körülmények között* (pp. 97–113). Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Múzeumi Oktatási és Képzési Központ.
- L. Nagy, K. (2003). *Az ének-zene tantárgy helyzete egy kérdőíves felmérés tükrében* <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=kerdoives-LNagy-Enek#top> (2021. 11. 30.)
- Leech, N. L., Barrett, K. C. & Morgan, G. A. (2005). *SPSS for Intermediate Statistics: Use and Interpretation* (2nd ed.). Lawrence Erlbaum Associates.
- Nagybányai Nagy, O. (2006). A pszichológiai tesztek reliabilitása. In Rózsa S., Nagybányai Nagy O. & Oláh A. (Eds.), *A pszichológiai mérés alapjai. Elmélet, módszer és gyakorlati alkalmazás* (pp. 103–116). <http://mek.niif.hu/05500/05536/05536.pdf>
- Peterson, R. A. (2005). Problems in comparative research: The example of omnivorousness. *Poetics*, 33(5–6), 257–282. <https://doi.org/10.1016/j.poetic.2005.10.002>
- Pukánszky, B. & Németh, A. (1996). *Neveléstörténet*. Tankönyvkiadó.
- Sági, M. (2010). Kulturális szegmentáció: „mindenevők”, „válogatósak”, „egysíkúak” és „nélkülözők”? Az „omnivore-univore” modell alkalmazhatósága Magyarországon. *Társadalmi riport*, 11(1), 288–311.
- Váradi, J. (2013). Felmérés a kulturális rendezvények látogatottságáról, valamint a gyermekek zenei ízlésére ható tényezőkről és zenei ízlésvilágukról. *Parlando*, 55(3). <https://www.parlando.hu/2013/2013-3/2013-3-21-Varadi.htm>
- Váradi, J. (2015). Közönségnevelés, élmény-koncert-élmény-beépítése a köznevelésbe. In Maticsák, S (Ed.), *Tanulmányok a levelező és részismereti tanárképzés tantárgypedagógiai tartalmi megújításáért – ének-zene, zenepedagógia, rajz- és vizuális kultúra* (pp. 137–163). Debreceni Egyetemi Kiadó. <https://mad-hatter.it.unideb.hu/portal/displayDocument/Szervezeti%20t%C3%A1rak/Egy%C3%A9b%20>

szervezeti%20egys%C3%A9gek/Tan%C3%A1rk%C3%A9pz%C3%A9si%20K%C3%B6zpont/Kiadv%C3%A1nyt%C3%A1r/Tanulm%C3%A1nygy%C5%B1jtem%C3%A9nyek/muveszetek.pdf

Váradi, J. (2019). Az élménypedagógia szerepe a művészeti nevelésben. *Magyar Művészet*, 7(3), 59–66. <https://doi.org/10.14232/ISKKULT.2018.12.3>

Váradi, J. (2020a). Egy felmérés eredményei a tanulók részvételéről előzenei hangversenyen és operaelőadáson. In Váradi, J. (Ed.), *Művészeti körkép. Kutatás a művészeti nevelés helyzetéről és lehetőségeiről, a tanórai és tanórán kívüli művészeti tevékenységről és rendezvényekről* (pp. 91–106). Budapest: Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet. <https://www.mma-mmki.hu/kiadvany/muveszeti-korkep-kutatas-a-muveszeti-neveles-helyzeterol-es-lehetosegeirol-a-tanorai-es-tanoran-kivuli-muveszeti-tevekenysegről-es-rendezvényekről/>

Váradi, J. (2020b, Ed.). *Művészeti körkép. Kutatás a művészeti nevelés helyzetéről és lehetőségeiről, a tanórai és tanórán kívüli művészeti tevékenységről és rendezvényekről* (pp. 171–193). Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet. <https://www.mma-mmki.hu/kiadvany/muveszeti-korkep-kutatas-a-muveszeti-neveles-helyzeterol-es-lehetosegeirol-a-tanorai-es-tanoran-kivuli-muveszeti-tevekenysegről-es-rendezvényekről/>

Váradi, J., Hörich, B. & Márkus, E. (2020). Az extrakurrikuláris művészeti tevékenységek és rendezvények lehetősége – A kutatás mintája és módszere. In Váradi J. (Ed.), *Művészeti körkép. Kutatás a művészeti nevelés helyzetéről és lehetőségeiről, a tanórai és tanórán kívüli művészeti tevékenységről és rendezvényekről* (pp. 13–18). Magyar Művészeti Akadémia. <https://www.mma-mmki.hu/kiadvany/muveszeti-korkep-kutatas-a-muveszeti-neveles-helyzeterol-es-lehetosegeirol-a-tanorai-es-tanoran-kivuli-muveszeti-tevekenysegről-es-rendezvényekről/>

Internetes források

Lázár Ervin program <https://kk.gov.hu/szeptemberben-indulhat-ujra-a-lazar-ervin-program> (2021.11.29.)

Nemzeti alaptanterv 2012. <https://ofi.oh.gov.hu/nemzeti-alaptanterv> (2021.11.29.)

Nemzeti alaptanterv 2020. <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/3288b6548a740b9c8daf918a399a0bed1985db0f/megtekintes> (2021.11.29.)

2008. évi XCIX. törvény az előadó-művészeti szervezetek támogatásáról és sajátos foglalkoztatási szabályairól. [Act XCIX of 2008 on the support and special employment rules of performing arts organisations] http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0800099.TV (2021.11.29.)

Váradi, J. & Józsa, G.

**Effect of extracurricular art activities on attitudes
in primary school**

The study presents the gamification method and its possible applications in education and classroom music education. Gamification is increasingly in the spotlight these days. Moreover, teachers could also exploit this technique in education. The main idea in gamification is the application of game-like elements, such as points or levels, in a non-game context. An example of a non-game context might be education itself, or the various types of learning environment. Using this technique, students can become players and earn points for tasks during their lessons. Game-like elements make it possible to have fun while learning something new. One of the advantages of this method is its motivational force. The study aims to show how to use gamification in a classroom environment, including a music class.

Keywords: gamification, classroom music education, music education, motivation and music education

Józsa Gabriella: <http://orcid.org/0000-0001-9134-1764>

Váradi Judit: <http://orcid.org/0000-0002-4072-2687>